

**ФОРМУВАННЯ ДОСВІДУ ДУХОВНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОЇ СПІВПРАЦІ
З МІЖНАРОДНОЮ СПІЛЬНОТОЮ ВАГНЕРІВСЬКИХ ТОВАРИСТВ**

В статье рассматриваются составляющие организационно-методического моделирования подготовки педагога-музыканта к духовно-просветительскому сотрудничеству с Международной Ассоциацией Вагнеровских обществ.

Ключевые слова: духовно-просветительская деятельность, Международное Вагнеровское общество, художественно-педагогическая деятельность, педагогическое мастерство.

Наука, знання, культура, духовність, досвід і традиції – це вирішальна продуктивна сила суспільства. В сукупності вони утворюють ядро національної енергії, яке ми за звичаєм називаємо інтелектом нації, на яке ми маємо передусім розраховувати в наших намірах інтегруватися в європейський економічний, культурний та політичний простір.

Реалізувати “людиноцентричну” модель розвитку українського суспільства можна й треба, але для цього слід зробити гуманітарну політику в державі *пріоритетною*. Це означає, що головним джерелом, основою і критерієм розвитку сучасного суспільства й держави мають бути *культура, наука, освіта, інтелект*. Для цього маємо формувати нові підходи до політики в галузях культури, духовної сфери, інформатизації та інтелектуалізації суспільства, гуманітарного розвитку взагалі.

Чому наголошуємо саме на культурі, духовності та формуванні національної інтелектуальної еліти? Передусім тому, що *культура* в умовах глобалізації має бути основним фактором консолідації українського суспільства, громадянського *єднання до злагоди*. Саме на основі національних культурних цінностей можлива консолідація українського народу як політичної європейської нації, культура здатна оживити моральні й духовні сили нації, зробити виразним наше цивілізаційне обличчя, повернути його назустріч новим європейським вітрам і освітити сяючим світлом духовності об’єднану Європу.

Г.М.Падалка, окреслюючи пріоритетні напрями розвитку сучасної мистецької освіти, слушно зазначає, що для “досліджень в галузі теорії і методики навчання все ще лишається актуальною проблема проведення “концептуальних мостів” між методологією, теорією і практичним спрямуванням методичних віднайдень” [9, 20].

Відповідно до цього, одним із провідних напрямків удосконалення мистецької освіти виступає розвиток і підвищення рівня педагогічної творчості, майстерності майбутнього вчителя музики, його здатності керувати процесом формування творчої особистості учня. Адже, теорія і практика педагогіки мистецтва покликані вирішувати двоєдине навчально-виховне завдання: розвиток особистої культури майбутнього педагога та підготовка спеціаліста, здатного до творчого оволодіння професійними прийомами, методами, способами діяльності. Здатність до творчого самовираження поступово призводить до стійкої високої продуктивності праці, формування індивідуального стилю діяльності та майстерності. Її вершиною стає розквіт таланту, коли особистість не тільки має стійкі творчі звершення, але й значно перевищує досягнення сучасників, бо в такий спосіб ми виокремлюємо значущу спрямованість професійної підготовки на повне розкриття *творчої індивідуальності* студента-музиканта.

Якщо користуватись визначенням професіоналізму як музикознавчої категорії, то вона є суто специфічною і характеризує його як унікальну музично-творчу систему, що склалася в європейській музичній культурі. Саме в цій системі професійної музики ми можемо розглядати всі явища, пов’язані з визначенням професіоналізму музиканта-виконавця і, зокрема, “вчителя музики” (Г.Нейгауз), що функціонує в спеціальному музичному навчальному закладі.

В межах нашої статті розглядаємо складові організаційно-методичного моделювання готовності педагогів-музикантів до духовно-просвітницької діяльності на прикладі творчої співпраці з Міжнародною спільнотою Вагнерівських товариств.

Спираючись на наукові положення концепцій педагогічної майстерності, досліджень у

галузі теорії й історії мистецтвознавства і музичного виконавства, наукової літератури з музичної психології, музичного виховання, ми розглядаємо проблему формування досвіду духовно-просвітницької діяльності майбутнього вчителя музики як його особистісний потенціал гармонійного поєднання педагогічної та виконавської майстерності у цілісному феномені, єдності набуття методичної спрямованості дисциплін:

- “спеціальний інструмент”, “фортепіанний ансамбль”, “концертмейстерський клас”, “камерний ансамбль”, “концертмейстерська практика” – педагогічно-виконавських дій;
- “методика навчання гри на фортепіано”, “педагогічна практика” – педагогічно-методичних дій;
- “методико-виконавський аналіз” педагогічного репертуару (МВА), “аналіз виконавських стилів” (АВС) – досягти методико-виконавської компетентності, розвитку музично-педагогічних здібностей як підґрунтя формування практичної підготовки студентів ВНЗ I – II рівнів акредитації на основі створеної нами моделі “Я – педагог” згідно організаційно-методичної системи навчально-виховного процесу.

Методика поетапного формування основ педагогічної майстерності базується на використанні психологічних механізмів цілепокладання, рефлексії та художньої емпатії.

Дослідження структури педагогічної майстерності вчителя музики за цих умов спричинило виділити такі основні компоненти: проектувально-конструктивний, змістовно-процесуальний та контрольно-коригуючий. При визначенні цих компонентів ми спиралась на висновки досліджень Н.В.Кузьміної, М.В.Кухарева та Г.К.Воєводської, які запропонували загальну схему етапів педагогічної діяльності і на цій основі окреслюємо організаційно-методичну структуру формування досвіду духовно-просвітницької діяльності майбутніх вчителів музики з виділенням таких вагомих елементів: визначення найбільш суттєвих компонентів мотиваційного ставлення до духовно-просвітницької діяльності; об’єднання їх в інформаційно-діяльнісну систему, що сприяє свідомому й цілеспрямованому засвоєнню знань, умінь, навичок; вибір методів і прийомів практичного здійснення запланованого; вивчення резервів позааудиторної роботи навчального закладу у формуванні досвіду духовно-просвітницької діяльності; виявлення резервів емоційного фактору в професійному самовдосконаленні студентів; створення ситуацій успіху, що стимулюють закріплення позитивного досвіду духовно-просвітницької діяльності.

З метою вирішення поставлених завдань, згідно структури, компонентів і виявлених педагогічних умов підвищення ефективності формування основ педагогічної майстерності вчителя музики були використані такі взаємопов’язані методи:

- теоретичний аналіз філософської, психолого-педагогічної мистецтвознавчої літератури з музично-педагогічного та виконавського профілю майбутніх спеціалістів;
- вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду відомих музикантів-виконавців з підготовки фахівців у галузі музичного мистецтва;
- педагогічні спостереження, аналіз педагогічної майстерності і концертної діяльності майбутніх вчителів музики щодо формування у них потреби і здатності до самонавчання й самовдосконалення відповідно до інтелектуальних та творчих здібностей кожної особистості, творчої індивідуальності;
- усне і письмове опитування (анкетування, інтерв’ювання, тестування);
- музично-педагогічний діагноз, діагностичні контрольні роботи;
- створення емоціогенних ситуацій для виявлення творчих здібностей, творчої індивідуальності, самостійної і свідомої самодостатньої особистості;
- метод творчих проєктів для виявлення самостійності у вирішенні майбутніх педагогічних задач щодо морально – естетичного виховання молоді шляхом творчої духовно-просвітницької діяльності;
- математичне опрацювання експериментальних даних.

Основним методом дослідно-експериментальної роботи був педагогічний експеримент на основі музично-педагогічної діагностики (констатувальний, формувальний), який проведено у природних умовах під час проведення практичних занять; на обласних курсах підвищення кваліфікації педагогів музичних шкіл (починаючи з 1987 р.) – “Моя професія” (соціологічне дослідження); під час проведення виховної роботи зі студентами музичного училища – концертна діяльність, концерти-лекції, участь в конкурсах (Івано-Франківська область, м.Кіровоград, м.Львів, м.Тернопіль, м.Чернівці), та серед учнівської молоді ДМШ м.Галича, м.Богородчан, с.Підпечари Івано-Франківської області; дослідно-експериментальна робота

проводилась (з 1993 р.) в систематичних просвітницьких заходах серед учнівської та студентської молоді м.Івано-Франківська в обласному художньому музеї, краєзнавчому музеї, обласній науковій бібліотеці ім.І.Франка, концертному залі обласної філармонії щодо морально-естетичного виховання засобами мистецтва; як результат впровадження, за ініціативи дослідника в 1999 р. створено Івано-Франківське громадське музичне товариство Ріхарда Вагнера, яке рішенням правління Міжнародної Асоціації Вагнерівських Товариств від 22.01.2000 р. (Німеччина) є дійсним членом Міжнародного Товариства Р.Вагнера [4, 75, 202].

Основною метою товариства є: підтримка молоді творчої еліти, представлення української національної культури, зокрема музики, для цілого світу, творчі контакти через Internet, можливість реалізації талановитих молодих виконавців на кращих сценах України і цілого світу.

Національна система музичної освіти формується в умовах значних змін у духовному світогляді суспільства. Це потребує переосмислення та корекції мети, завдань та змісту навчально-виховного процесу в закладах освіти, де майбутні педагоги оволодівають методикою всебічного і гармонійного розвитку дітей. Так, В.Д.Шульгіна стверджує: “Гуманізація освіти передбачає процеси як інтеграції, так і диференціації, тобто засвоєння прогресивного зарубіжного досвіду і збереження та розвиток власних національних освітніх надбань і традицій, зокрема у галузі музичної освіти, високий рівень якої визнаний у всьому світі”[11, 22].

У визначенні сутності розглядуваного феномену ми дійшли висновку, що духовна культура майбутнього вчителя – це система інтегрованих якостей індивіда, які забезпечують його формування та розвиток у різних видах діяльності, що мають гуманістичне спрямування. “Духовна культура майбутнього вчителя – це ступінь духовного розвитку особистості” [5. 174-175], який проявляється у потребі самовдосконалення, розвиненості особистісно-змістової сфери, спрямованості творчо-перетворювальної діяльності, сформованості комунікативних якостей, що забезпечує ефективність професійної діяльності. Духовна культура майбутнього вчителя є складовою частиною загальнолюдської культури, адже “висока художня ідея може тільки тоді здійснитись, коли вона сприймається і активно підтримується колективом, коли є безкорисливий ентузіазм її учасників!” [1, 139].

На підставі теоретичного аналізу наукових джерел з досліджуваної проблеми було розроблено модель “Я – педагог ШЕВ” як носія духовної культури, що відбиває специфіку вчительської професії. Її складають:

- усвідомлення мети педагогічної діяльності та потреба в самовдосконаленні;
- розвиненість особистісно-змістової сфери для оволодіння загальнолюдськими та національно-культурними цінностями; реалізація задатків та розвиток здібностей в активній навчальній та позанавчальній діяльності.
- спрямованість творчо-перетворювальної діяльності через покликання вчителя музики; рівень оволодіння творчою діяльністю;
- сформованість комунікативної культури особистості як здатність висловлювати свої думки та почуття в чіткій, виразній формі; уміння будувати педагогічно-доцільні стосунки з членами колективу; керування своїм емоційним станом;

Застосовуючи нові педагогічні технології розвитку творчої особистості з подальшим впровадженням їх у педагогічну практику, наголошуємо що участь у педагогічному експерименті студентів-практикантів є однією з необхідних форм навчання та виховання майбутніх вчителів музики. На противагу досвідченим педагогам, студенти, не маючи ще власного досвіду, при відсутності консерватизму та упередженості проти нового, як і кожне молоде покоління вірить, що саме воно змінить світ на краще.

У контексті нашої статті будемо вважати, що збереження і продовження української культурно-історичної традиції, виховання шанобливого ставлення до державних святинь, української мови і культури, історії і культури народів світу через розвиток у дітей і молоді творчих здібностей, формування навичок самоосвіти і самореалізації особистості готують їх до наступної інноваційної діяльності в межах фаху.

Такі педагогічні інновації у практиці підготовки майбутніх вчителів музики потрібно послідовно впроваджувати в усіх формах роботи з ними і охоплювати як загально-методичні рівні навчального процесу, так і його практичні ланки, позааудиторну діяльність, які дозволяють об’єднувати воедино теорію і підготовку безпосередньо, для наполегливого сприяння становленню творчої індивідуальності відповідно до інтелектуальних можливостей особистості.

Поділяємо думку О.Щолокової про те, що “художньо-педагогічну інтерпретацію слід розглядати як найважливіший компонент фахової підготовки студентів”, а умови позааудиторної

підготовки до духовно-просвітницької діяльності при активній участі в культурно-мистецьких проєктах ІФТРВ розглядаємо визначальним креативним полем і “ефективним засобом розвитку педагогічної майстерності майбутнього вчителя” [10, 149].

Проблема пропагування музики серед учнівської, студентської молоді завжди злободенна, і чим раніше розпочнеться процес розуміння таїн високого мистецтва, тим успішніше буде його кінцевий результат. Хтось стане зацікавленим слухачем, а хтось, отримавши професійну освіту, поповнить ряди професійних музикантів.

Серед численних форм просвітницько-концертної діяльності (обласна філармонія, літературно-музичні зустрічі з артистами, поетами, композиторами тощо) музичні товариства на Прикарпатті теж вносять свій посильний вклад у всенародну справу духовного здоров'я дітей та юнацтва, адже громадські об'єднання – це III-й сектор *перспективного поступу громадянського суспільства*.

Вагнерівський рух, зародившись ще за життя великого Маєстро, сьогодні розростається і шириться. Геній німецького композитора Р.Вагнера, філософа, поета, художника об'єднує музикантів Європи і цілого світу. Саме віра в духовне очищення і святість, що їх несе висока Муза, спричинились до створення німецьким композитором Ріхардом Вагнером (1813-1883) грандіозного проєкту – побудови унікального оперного театру у м. Байройті “Дім святкових вистав”. Починаючи з 1876 р. оперний театр у Байройті є справжньою школою мистецтва, до якої, як до єгипетських пірамід, з усього світу їдуть люди на щорічні музичні фестивалі.

Світогляд і філософська ідея творчості цього геніального музиканта-художника, музика якого увійшла до золотого фонду світової музичної спадщини, сформовані в його літературній праці “Мистецтво і релігія” (1880 р.), де Вагнер стверджує, що “зв'язок релігії і музики може стати справжнім мистецтвом, що музика – мистецтво, яке відповідає християнству” [2, 193]

П'ятнадцять років тому важко було уявити, що в соціалістичній Східній Європі численні аматори музики захочуть серйозно займатися Вагнером і його творчістю. Адже цей бунтар і знаменитий апологет музики майбутнього перебував під подвійною підозрою ревнителів чистоти соціалістичного мистецтва – як фаворит баварського короля Людвіга II і культова постать в ідеологічних кліше Третього рейху [3, 22-23].

І ось тепер нові вагнерівські спілки, котрі одна за одною виникали в обновлюваній Східній Європі, увійшли на рівних правах у коло діючих нині 142 вагнерівських об'єднань. Цей процес з 1993 р. розпочався в Україні. Піонерами виявилися львів'яни. Слідом за ними вагнерівські товариства виникли в Києві та Харкові, до яких пізніше приєдналися Івано-Франківськ й Одеса. Ці аматорські об'єднання носять просвітницький характер. Ті, кого цікавлять творчість і незвична доля німецького композитора, поета, сміливого мислителя, регулярно збираються разом, обмінюються інформацією, слухають лекції і концерти, відвідують вистави. “Можливість зануритися у світ вагнерівського мистецтва відкриває ширші обрії, включає в поле зору ентузіастів багато музичних і художніх явищ минулого та сучасного. Неоціненною перевагою для творчої молоді стає можливість потрапити в число вагнерівських стипендіатів і відвідати Мекку вагнерівської творчості – баварське місто Байройт” – наголошує Йозеф Лінгард, Президент Міжнародної Асоціації Вагнерівських товариств [8, 30-33].

Івано-Франківське Товариство Ріхарда Вагнера об'єднало своєю духовно-просвітницькою діяльністю не тільки музичну еліту, а і любителів музики. Його головним завданням якого є: допомога юним обдаруванням, популяризація української культури для цілого світу, через ідею високої музики, без зайвого галасу, без бутафорії і пустопорожніх балачок – безкорисливе служіння професіоналізму, мистецтву. Прикладом для членів товариства є наші земляки, світові зірки – Іра Маланюк, Соломія Крушельницька, Модест Менцинський. Місцевим осередком ІФТРВ є Івано-Франківське музучилище ім. Д.Січинського, колективними учасниками – ДМШ №1, №3, співзасновниками – Благодійний фонд відродження і розвитку “Наш Станіславів” та обласний художній музей.

Коли в концертних залах звучать перлини світової класики, твори українських композиторів, зокрема, Івано-Франківщини, звучить поетичне слово ведучих, слухачі з перших звуків захоплені спілкуванням з прекрасним. Така форма роботи стала школою виконавської майстерності для багатьох початкуючих музикантів, а для талановитих студентів музичного училища і музично-педагогічного факультету Прикарпатського університету ім. В.Стефаніка є прекрасним стимулом для творчої самореалізації особистості та педагогічної майстерності їхніх викладачів.

Активна співучасть в культурно-мистецькій діяльності польського товариства (м.м. Івано-Франківськ, Львів) та Івано-Франківського німецького товариства “Wiedergeburt” [7, 240-249], представлення обдарованих учнів у Міжнародному фестивалі-конкурсі ім. Яніни Гарсія у

польському м. Краків (2005, 2007 рр.), участь у I-ому Всеукраїнському конкурсі вокалістів Ірини Маланюк, а також обмін делегаціями з Німеччини, Австрії, Росії.

Просвітницькі цикли культурно-мистецьких заходів за програмами-проектами, творчі святкові імпрези високопрофесійних музикантів та творчої молоді Прикарпаття з громадськістю міста, області завжди мають схвальні відгуки у пресі, на телебаченні, обласному радіо.

Наведемо тільки декілька відгуків у пресі, які яскраво відбивають настрої, що характерні під час спілкування з музикою і озвучені як рецензії: “В Європу – з іменем Вагнера” (“Галичина”, 8.04.1999 р., Д.Іваненко), “Відтепер на них чекає увесь світ” (“Світ молоді”, 8.04.1999 р., Г.Брухаль), “Мистецький цикл – від товариства Вагнера” (8.10.1999 р. “Західний кур’єр” – культурно-мистецька хроніка), “Мистецтво і релігія” (12.10.1999 р., М.Захарчук “Нова зоря”), “Як море, музика несе мене ...” (“Тижневик Галичини”, 25.11.1999 р., Д.Назарчук), “Свято музики” (17.05.2000 р., “За незалежність”, К.Бабкіна, МАН, секція журналістики), “Філософсько-музична музична імпреза” (24.03.2000 р., “Світ молоді”), “Не місце красить музику, а навпаки” (23.06.2000 р., “Світ молоді”, Л.Федоренко, учениця ЗОШ №18), “Вже 41 раз рятував тут Вагнер наші розшарпані душі” (2.06.2000 р., “Світ молоді”, Г.Брухаль), “Пам’ятай і знай музику свого дитинства” (9.06.2000 р., “Світ молоді”, Т.Казарцева, голова товариства Р.Вагнера), а також програми мистецьких циклів: “Етичні цінності і час” (Й.Гайдн “Сім слів Спасителя на Хресті” – О.Козаренко камерна опера за віршами поетів українського бароко “Час покаання”, “Мистецтво – спілкування – особистість” (2000-2007 рр.).

Цікаво, що власне публікації в часописах про діяльність товариства, про безкорисливе служіння Високій Музі його учасників, професійне виконання музичних творів спричинили до активної творчої співпраці із журналістами обласної телерадіокомпанії. Авторські (Т.Казарцева) музичні передачі з духовно-просвітницького циклу – “З музикою крізь життя” до ювілею українського композитора А.Кос-Анатольського, “Сім струн торкаю я струна по струні ...”, присвячена Лесі Українки, “Браво, Джаз-класік” – про квітет саксофоністів муніципального центру дозвілля, “У спалаху останньої зорі” пам’яті піаніста, педагога Богдана Тихонюка, “Скрипка Андрія Крещенського”, “Композитор В.Барвінський”, “З історії фортепіанної педагогіки Прикарпаття”, “Благослови, душа моя, Господа” про камерний хор “Кредо” кафедрального собору св. Воскресіння УГКЦ (диригент, Заслужений працівник культури, доцент інституту мистецтв Прикарпатського університету ім. В.Стефаніка), “Під небесами вічності...” пам’яті Любомира Куця (викладач класу віолончелі, художнього керівника, диригента камерного оркестру музучилища), “Голос її серця” про “Камерзенгерін” нашу землячку, Іру Маланюк, яка проживає у Відні і “свого часу прославила Україну в цілому світі” [5, 36-38]. Справжньою знахідкою в плані виразових засобів впливу на морально-естетичне виховання молоді є музична передача з просвітницького циклу “Collegium musicum” – розповідь про музичні інструменти і юних обдарованих виконавців на цих інструментах – учнів і студентів спеціальних музичних закладів (ДМШ, музучилища, інституту мистецтв Прикарпатського університету ім. В.Стефаніка). Окреслились спроби зворотного зв’язку (крім відгуків слухачів, проведено анкетування різного віку учнівської і студентської молоді).

Згідно структури, компонентів і виявлених педагогічних умов підвищення ефективності формування основ педагогічної майстерності в процесі проходження педагогічної та концертмейстерської практики майбутній вчитель музики набуває досвіду передачі своїм вихованцям елементів власної духовно-інтелектуальної культури, а також суттєвих практичних аспектів розвитку педагогічних, музично-виконавських здібностей для спонукання творчого пошуку особистісного самовдосконалення.

Розглянутий процес формування досвіду духовно-просвітницької діяльності як забезпечення методичного алгоритму інтегрованого спецкурсу “Формування основ педагогічної майстерності у студентів музичного училища”, виконує коригуючу функцію і віддзеркалює технологічний компонент змістовно-структурної моделі “Я – педагог ШЕВ”, що стало предметом нашого подальшого наукового дослідження.

Література

1. *Вагнер Р.* Избранные работы. Искусство и революция / Пер. с нем. – М.: Искусство, 1978. – 695 с.
2. *Вагнер Р.* // Н.Виеру. “Парсифаль – итог творческого пути Вагнера” // Сб. ст. / Ред.-сост. Поляков Л.В. – М., Музыка, 1987. – 229 с.
3. “*Wagner weltweit*” Die Zeitschrift des Richard Wagner Verband International e.V. Nr. 35. //Red. Josef Lienhart (V.i.S.d.P.), Freiburg – September, 2001. – 150 P.